

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.26>**К. Король,**аспірантка кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Постановка проблеми. Початковий та подальший етап будь-якого процесу пізнання передбачає з'ясування змісту та сутності базових вихідних понять та категорій, які стосуються об'єкта на котрий спрямовано пізнавальний процес. Безумовно, що ті чи інші термінологічні конструкції та наукові категорії, особливо межах гуманітарних наук доволі різко строго визначаються науковцями, адже, як правило, позначають доволі складні соціальні явища та процеси, котрі сприймаються суб'єктом пізнання крізь призму його власного світогляду, обраної методології, належності до відповідної наукової школи та інших чинників. У контексті нашого дослідження центральним об'єктом наукового пізнання є «ідентичність», як відповідна категорія, котра пізнається крізь призму правової доктрини та відповідної моделі правовідносин. Перш за все, необхідно наголосити, що термін «ідентичність» є об'єктом вивчення широкого спектру наук, зокрема психології, філософії, соціології, права тощо. Поряд із цим, у межах даного дослідження, зважаючи на його предмет, нами акцентується увага на розумінні цієї категорії крізь призму права. Так, виникнення концепції правової ідентичності зумовлене дослідженням зв'язку між суб'єктом права та правовим середовищем, у якому він знаходиться та його внутрішнього особистого ставлення до права. Слушно звернути увагу, що правова ідентичність не є сталим явищем, адже

зазнає постійних трансформацій, які зумовлені: *по-перше*, концептуальними змінами правової парадигми в умовах якої функціонує суб'єкт; *по-друге*, рівнем правової культури, яка існує у суспільстві; *по-третє*, здатністю власне суб'єкта сприймати ті чи інші глибинні правові явища, що прямо корелюється із рівнем правосвідомості, громадянської відповідальності та рівня його включення у життя соціуму. Зважаючи на викладене, правова ідентичність повинна бути об'єктом постійного наукового пізнання, особливо в умовах транзитивності українського суспільства, складних соціально-політичних умов, зумовлених повномасштабної збройною агресією проти нашої держави.

Стан дослідження. Зауважимо, що аналітичне опрацювання наукових джерел дозволяє прослідкувати тенденцію зростання наукового інтересу правників до аналізу феномену «ідентичність». Першою, в українській фундаментальній юриспруденції поняття «правова ідентичність» виокремила О. Парута, яка зазначила, що «правова ідентичність формується завдяки усвідомленню змісту індивідуального правового статусу, всієї багатоманітності й складності соціально-правових відносин, якими характеризується соціальне середовище і водночас виступає результатом усвідомлення особою себе як суб'єкта у власних правових зв'язках та відношеннях» [1]. Питанню формування правової ідентичності також приділяли увагу такі вчені, як О. Герасименко,

І. Шубіна тощо. Разом з тим, досі у фундаментальній юриспруденції відсутнє цілісне визначення поняття та сутності правової ідентичності, що своєчасність та актуальність представленої наукової статті.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз поняття «правової ідентичності», а також виокремлення механізмів його взаємодії з іншими правовими категоріями, які прямо чи опосередковано впливають на його формування.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток суспільства та довколишніх чинників, що впливають на особистість ініціював виникнення поняття ідентичності у правовій сфері, зважаючи на те, що вперше поняття «ідентичність» з'явилося в 20 ст. у соціології та досліджено у межах цієї науки доволі ґрунтовно, а наявні наукові напрацювання можуть забезпечити більш комплексне розуміння цього явища у праві.

Багатоманітність суспільних відносин зумовила необхідність розрізняти ідентичність, в залежності від спільноти, до якої відносить себе особа: національної, релігійної, етнічної, гендерної тощо. Формула особистої ідентифікації особи з певною соціальною групою торкнулася і юриспруденції. В 19–20 ст. вперше почала досліджуватися категорія правової ідентичності, в основу якої лягло праворозуміння, роль права у самопізнанні особою себе, правова поведінка та свідомість.

Так чи інакше, особа не може бути окремою одиницею, ізольованою від зовнішнього світу, а в будь-якому випадку є представником певної соціальної групи. Особа ототожнює себе, в першу чергу, з собою, що дає їй можливість вчиняти, діяти, формувати певну систему цінностей, в другу чергу, з певною групою, що автоматично формує в неї підпорядкування її нормам та цінностям. Право — як форма регулювання поведінки людей розподіляє соціальні статуси і наділяє

особу правами та обов'язками звідки і виникає поняття правова ідентичність.

Більшість представників наукової спільноти, що працювали над цим поняттям виокремлювали два основних компоненти, що створюють умови для формування правової ідентичності. Впродовж всього життя особа проходить етапи становлення особистості, формує навколишню реальність, де виокремлює «місце» для себе. У неї формується здібність до існування у правовому просторі, визнання прав та вміння нести відповідальність за свої дії. В процесі правової ідентифікації та правової соціалізації в цілому особа отримує необхідні знання про право. Разом з тим правомірність поведінки особи залежить від правильності процесів засвоєння нею явищ правової дійсності [1]. Наявність «правильних» установок у особи, що знаходиться у демократичному правовому суспільстві, шляхом усвідомлення себе суб'єктом права, вона формує власну правосвідомість.

Природа дослідження правової ідентичності має тісний зв'язок з правосвідомістю. Реалії так званого «успіху» у житті сучасної правової держави вимірюються сприйняттям права суспільством загалом. Право стає рушійною силою, що за підсумком забезпечує вільний розвиток особи в державі, при цьому виступає державним регулятором суспільних відносин.

Від того, наскільки право наближене до потреб суспільства, чи дотримані такі загальні принципи права як принцип гуманізму, справедливості, рівності, залежить процес включення правової інформації до життя особи, процес правової ідентифікації, правової соціалізації, які в свою чергу визначають структуру правосвідомості особи і визначають її поведінку [1].

І. Шаравара, у своєму дослідженні правосвідомості виокремлює індивідуальну та колективну її форми. На

її думку, «індивідуальна правосвідомість, або правосвідомість особистості – це така форма відображення правових явищ, яка охоплює психічні, інтелектуальні, емоційні та вольові процеси та стани: знання чинного права і законодавства, правові вміння і навички, правове мислення, правові емоції і почуття, правові орієнтації, позиції, мотиви, правові переконання та установки, які синтезуються у прийнятих рішеннях і спрямовані на піднесення, спілкування та взаємодію у процесі правової діяльності й поведінки у сфері правовідносин». Також в ході дослідження І. Шаравара зазначає, що «деякі дослідники негативно ставляться до виокремлення індивідуальної правосвідомості» [2]. На нашу думку, такий підхід унеможливорює існування категорії правової ідентичності, оскільки виключає усвідомлення конкретною особою своєї принципово важливої ролі у правовій системі. Свідома реалізація своїх прав у повсякденному житті, розуміння відповідальності за свої дії або бездіяльність – важливі складові формування правосвідомості.

У сучасній правовій теорії під правосвідомістю розуміють сукупність емоцій, почуттів, настанов, ідей, теорій, концепцій, за посередництвом, яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи [3].

У правосвідомості відображається ставлення особи до права, оцінка інших правових поведінок, формування власного відношення до такої поведінки. Індивід таким чином формує своєрідний механізм саморегуляції власної діяльності. «Правова ідентифікація сприяє формуванню в особи цілісних уявлень про себе як суб'єкта права, чим сприяє правильній правовій соціалізації, адже «у процесі первинної чи вторинної соціалізації індивіда, – як слушно підкреслює

Є. Резніков, – здійснюється налаштування його мислення і поведінки на колективний стиль групи» [4].

Важливим аспектом аналізу даного компоненту правової ідентичності, окрім усвідомлення особою принципово важливим відношенням себе до певної соціальної групи, є вчинення юридично значущих дій, що призводять до зміни її правового статусу. Особа стає суб'єктом правосвідомості, в її власному вимірі з'являються поняття «правомірність» та «неправомірність» внутрішні рішення стають самостійними та зумовлені внутрішнім «я-суспільство». Таким чином, дефініції понять «правосвідомість» та «правова ідентичність» співвідносяться шляхом взаємної детермінації, тісних та інтенсивних кореляційних залежностей, що унеможливорює дослідження їх окремо.

Проте, в наведеному вище контексті правовою ідентичністю наділені далеко не всі члени суспільства, оскільки особі має бути притаманний високий рівень правової культури. Правова культура – це система цінностей, норм, традицій, що притаманна певному суспільству та виступає середою формування правової ідентичності особи. Її вплив на правову ідентичність є одним з вирішальних, оскільки визначає сприйняття та взаємодію особи з юридичними нормами та правовою системою в цілому. В свою чергу, висока активність громадян в правозахисних організаціях, участь у громадських обговореннях правових питань сприяє формуванню певного образу правового суб'єкта, який відчуває свою важливу роль у визначенні правових цінностей суспільства.

Роль правової культури у формуванні правової ідентичності полягає у наступному: завдяки розвитку правової культури відбувається обмін правовою інформацією між особою та державою, підвищується грамотність населення, здійснюється просвітницька діяльність. Правовий розвиток

особи позитивно впливає на відчуття себе як учасника правової системи та вміння аналізувати причинно-наслідковий зв'язок вчинених нею дій чи бездіяльності.

Загальний стан правової системи, наявність, дієвість та забезпеченість державним захистом правових норм, які визначають демократичний правовий статус людини і громадянина, доступність права, правова культура суспільства, об'єктивність правосуддя, економічні показники розвитку держави, ефективність правового виховання тощо, – є соціальноправовими факторами, що визначають механізм формування правової ідентичності особи [5].

Правова характеру ідентичність набуває шляхом визнання державою тієї чи іншої соціальної групи, наділяє її членів правами та обов'язками. Таким чином формується другий важливий компонент правової ідентичності, не менш важливий. Держава офіційно закріплює соціальну групу та надає роль і місце у правовій системі. В основу ідеології формули правової ідентичності лягає правова держава з основними функціями – забезпечення суб'єктивних юридичних прав та створення дієвого механізму правового регулювання.

Охарактеризувати правову можна як таку державу, в якій визнається пріоритет прав людини перед правами будь-якої спільноти, прав народу перед правами держави, де визначальним пунктом громадського регулювання є інтереси особистості, ці інтереси та гідність людей визнаються як беззаперечні цінності, коли авторитет сили чи майна витісняються авторитетом людяності, освіченості, компетентності [6].

Таким чином, носієм правової ідентичності є особа, що наділена правами та обов'язками, які в свою чергу закріплені державою на законодавчому рівні.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, ми робимо висновок, що правова ідентичність є складною сис-

темою взаємопов'язаних елементів. Це поняття охоплює індивідуальні та колективні аспекти, взаємодію з правовою культурою та громадянським суспільством. Важливим є усвідомлення особою своєї ролі як суб'єкта права та розуміння того, як її дії та рішення впливають на суспільство. Існування правової ідентичності можливе за умови офіційного наділення державою особи правовим статусом. Всебічне вивчення фундаментальних аспектів правової ідентичності має вагоме значення для формування правового демократичного суспільства.

У статті аналізується теоретичний аспект поняття правової ідентичності, відносно нового поняття у фундаментальній юриспруденції. Правова ідентичність є еволюційним актуальним явищем, що визначає сприйняття особою, суб'єктом права, громадянином своєї ролі та місця в правовому просторі. Поглиблення в цю тему включає розгляд різних соціально-правових явищ. Автором виявлено та розкрито основні взаємопов'язані елементи, що безпосередньо впливають на правову ідентичність та унеможливають дослідження окремо.

Так ключову роль у формуванні ідентичності відіграє правосвідомість – одна з форм свідомості, за допомогою якої у суспільства формується система цінностей, установок та відношення до правової реальності діючого права. Високий рівень правосвідомості притаманний суспільству, яке знаходиться у середовищі високоморальних та культурних цінностей. Існує тісний прямий зв'язок між високорозвиненим культурним рівнем правової грамотності та формуванням сучасного правового суспільства. Формування правової ідентичності відбувається за умови, підвищення державою високих позицій права для суспільства.

Окремо визначено важливу роль держави, яка наділяє особу правовим статусом, за яким особа може вчиняти юридично значущі дії. Варто зазначити, що правова ідентичність визначається взаємодією особи, наділеної правами та обов'язками, з правовою реальністю, її особистого відношення та праворозуміння тих чи інших, вчинених нею дій.

Для глибшого розуміння досліджено праці вітчизняних науковців, які внесли вагомий вклад у вивчення поняття правової ідентичності. Розкриття поняття правової ідентичності дає нам можливість краще розуміти, як суспільство взаємодіє з правовою системою, а також як це взаємодія впливає на суспільство, дослідити проблематику та визначити основні чинники розвитку правового суспільства. Автором підведено підсумки, де розкривається сутність поняття правової ідентичності як складної категорії взаємопов'язаних елементів.

Ключові слова: правова ідентичність, правосвідомість, правова держава, правова культура, суспільство.

Korol K. The essence and content of legal identity

The article analyzes the theoretical aspect of the concept of legal identity, a relatively new concept in fundamental jurisprudence. Legal identity is an evolutionary and topical phenomenon that determines the perception of a person, a subject of law, a citizen of their role and its place in the legal space. Delving into this topic involves consideration of various socio-legal phenomena. The author identifies and reveals the main interrelated elements which directly affect legal identity and make it impossible to study them separately.

Thus, a key role in the formation of identity is played by legal consciousness – one of the forms of

consciousness through which society forms a system of values, attitudes and attitudes towards the legal reality of current law. A high level of legal consciousness is inherent in a society that is in an environment of high moral and cultural values. There is a close direct link between a highly developed cultural level of legal literacy and the formation of a modern legal society. The formation of legal identity takes place when the state promotes the high position of law for society.

The author separately identifies the important role of the state, which grants a person a legal status under which a person can perform legally significant actions. It is worth noting that legal identity is determined by the interaction of a person endowed with rights and obligations with legal reality, their personal attitude and legal understanding of certain actions performed by them.

For a deeper understanding, the author examines the works of national scholars who have made a significant contribution to the study of the concept of legal identity. Disclosure of the concept of legal identity allows us to better understand how society interacts with the legal system, and how this interaction affects society, to explore the issues and identify the main factors of development of the rule-of-law society. The author summarizes the results, revealing the essence of the concept of legal identity as a complex category of interrelated elements.

Key words: legal identity, legal awareness, legal state, legal culture, society.

Література

1. Парута О.В. Концепція правової ідентичності в дискурсі теорії держави і права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. № 23. С. 76–80.
2. Шаравара І.І. Правосвідомість як юридична категорія та її основні структурні елементи. Науковий вісник Ужго-

родського національного університету. 2015. № 33. С. 56–59.

3. Павлина Т., Рудак В. Шляхи формування правосвідомості особистості. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді : тези доп. IV Міжнар. студ. наук. конф., (м. Тернопіль, 15 трав. 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 454–457.

4. Герасименко О.А. Психологічний зміст поняття «правова ідентичність». Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи

МВС України : тези доп. Всеукр. науково-практ. конф., (м. Харків, 30 берез. 2018 р.). Харків, 2018. С. 265–268.

5. Парута О.В. Правова ідентичність особи : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів, 2017. 244 С.

6. Бирін Ю.А. Правова держава: загальні характеристики, особливості формування. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності : тези доп. учасників XXV наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 17 трав. 2018 р.). Харків, 2018. С. 58–59.